

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

**VYUŽITÍ MAŇÁSKA V EDUKAČNÍM
PROCESU V MATEŘSKÉ ŠKOLE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Martina Némethová

Předškolní a mimoškolní pedagogika, Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: MgA. Eva Gažáková, Ph.D.

Plzeň 2021

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Jindřichovicích, 21. června 2021

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce MgA. Evě Gažákové, Ph.D. za ochotu, připomínky, cenné rady, trpělivost a metodické vedení práce.

Obsah

Seznam zkratk	3
Úvod	4
I. TEORETICKÁ ČÁST	6
1. Maňásek	7
1.1. Maňásek v edukačním procesu	11
1.2. Maňásek v životě dítěte	13
2. Hra dětí předškolního věku	15
3. RVP PV a maňásek	18
3.1. Dítě a jeho tělo	18
3.2. Dítě a jeho psychika	19
3.3. Dítě a ten druhý	19
3.4. Dítě a společnost	20
3.5. Dítě a svět	20
II. PRAKTICKÁ ČÁST	21
4. Práce s maňáskem v MŠ – akční výzkum	23
4.1 Cíl akčního výzkumu	23
4.2 Skupina dětí a prostředí akčního výzkumu	23
4.3 S maňáskem realizované edukační bloky	23
4.3.1 Seznámení s maňásky, manipulace	24
4.3.2 Dramatizace pohádky se zvířecím hrdinou	27
4.3.3 Hra vycházející z prostředí dětí a situací jim blízkých	31
4.3.4 Maňásek jako pomocník inkluze v naší třídě	37
4.3.5 Shrnutí dopadů akčního výzkumu	39
Závěr	41
Resumé	43
Seznam literatury	45

Seznam obrázků 46

Seznam zkratk

IVP – individuální vzdělávací plán

MŠ – mateřská škola

PPP – plán pedagogické podpory

PO – podpůrná opatření

RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Klíčová slova: mateřská škola, maňásek, hra, pohádka, edukace

Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si výstup s maňáskem vybrala hned z několika důvodů. V mateřské škole pracuji více než deset let. Za tuto dobu jsem měla možnost pracovat s několika generacemi dětí předškolního věku. Loutka maňásek mne provázela a provází při práci a jako součást edukačního procesu je pro mne samozřejmostí. Maňásek má v sobě velmi cenný motivační potenciál. V dnešní technické době při pestré nabídce různých rozmanitých hraček i technického zázemí každé mateřské školy má loutka své nezastupitelné místo v sortimentu hraček i didaktických pomůcek.

Dalším aspektem, proč jsem si vybrala právě maňáška, je zhlédnutí mnoha divadelních představení s několika generacemi dětí. Spektrum představení bylo velice široké, pestré. Některá představení jsme s dětmi měli možnost shlédnout přímo na půdě mateřské školy, za některými jsme vyjeli do nedalekého Sokolova, Kraslic či Karlových Varů.

Velkým impulsem pro toto téma byla bezpochybně výuka na vysoké škole v rámci předmětu dramatická výchova pro mateřské školy. Seznámili jsme se s mnoha prvky dramatické výchovy, které pro mne byly další jiskrou v mé práci. V závěru semestru jsem potom s kolegyní práci s maňáskem prezentovala formou příběhu „O pejskovi a kočičce“. Byla jsem si svým projevem jistá a ostatní studentky i lektorka byly mou loutkovou hrou nadšené. Rozhodla jsem se tedy na práci s maňáskem v MŠ zaměřit i svoji bakalářskou práci.

Hlavním cílem této práce je představit maňáška jako pomocníka edukačního procesu v MŠ a ověřit autorčin předpoklad, že maňásek může být s úspěchem využit při práci napříč všemi vzdělávacími oblastmi RVP PV.

Tato bakalářská práce je rozdělena do dvou částí. V části teoretické je představen maňásek jakožto jeden z druhů loutek a způsob jeho použití. Je zde nastíněno, jak s maňáskem pracovat s dětmi určitého věku. Kde maňáška použít v rámci hry jako takové, kdy má maňásek nezastupitelný a velký smysl ve výchově a vzdělávání. Jak je hra pro děti předškolního věku důležitá a čím jí rozvíjíme, jak maňásek edukačně působí na děti při

plnění školního vzdělávacího programu ve všech jeho oblastech. V neposlední řadě jak se práce s ním může prolínat celým edukačním procesem.

Problémem při teoretickém uchopení tématu maňásek v MŠ je pramálo dostupných zdrojů a odborné literatury. Teoretické poznatky o maňáskovi v dramatické výchově v prostředí MŠ jsou v literatuře publikovány, ale využití a praktičnost práce s maňáskem v rukou učitelky nejenom z pohledu divadelního představení v mateřské škole na trhu chybí.

Praktická část práce představuje akční výzkum zaměřený na možnosti využití maňáska ve všech vzdělávacích oblastech RVP PV. Je vycházeno z předpokladu, že maňásek má moc vzbudit v dětech velký zájem a napomoci tak edukačnímu procesu k naplnění stanovených očekávaných výstupů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Maňásek

Tato závěrečná práce se věnuje využití maňáska v mateřské škole. Je jedním z druhů loutek a práce s ním je ve školkách celkem oblíbená. Bývalo tak tomu dříve (vlivem Ludmily Tesařové, jak bude ještě zmíněno později) a v posledních letech to vypadá, že tomu tak bude zas. Dalo by se říci, že dochází k renesanci využívání této loutky. Jako výhody jeho využití v MŠ píše Volkmerová a kol.:

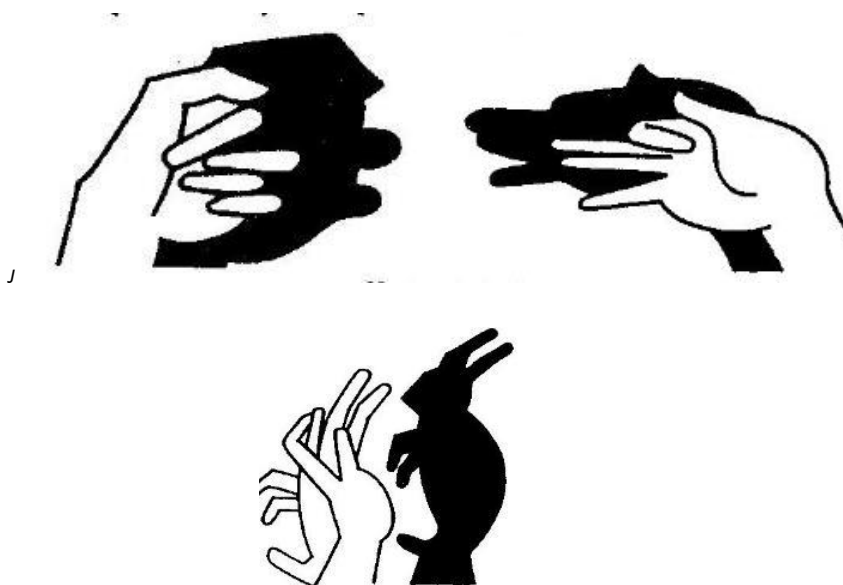
- *„není zvláště náročnou loutkou na vodění (animaci)*
 - *může uchopovat různé předměty, přenášet je, tlačit*
 - *sluší jí akčnost, rychlé objevování a mizení na různých místech hracího prostoru*
 - *je-li loutka vyrobena z pevného materiálu, je možné toho využít pro hru*
 - *má v sobě potenciál komična i tragična zároveň a nese v sobě asociaci na dětské hračky“*
- (Volkmerová a kol. 2014, s. 31)

Maňásek spadá do loutek vedených zespodu, tzv. spodová loutka. Dle Elektronického slovníku staré češtiny (Praha, oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR) je toto slovo odvozeno od slova maňas, tedy panák, figura, modla, socha. Je nejvíce rozšířenou skupinou loutek. Pro svou jednoduchost, praktičnost materiálu a pohybové možnosti je v mateřských školách využíván často a je velice oblíbený. Základem je lidská ruka, která celou loutku ovládá a díky ruce maňásek ožije. Navléká se na ruku, kdy ukazováček vede hlavu a prostředníček s palcem tvoří ruce maňáska. Je to nejjednodušší technologie vodění loutky a je velice bezprostřední. Lze také maňáskovi vyrobit nohy a to, pokud chceme někam s maňáskem usedat. I samotná ruka je jako předurčena pro práci s rekvizitou. Takzvaná prstová loutka je jednodušší podobou maňáska. V tomto případě loutku tvoří pouze hlava nasazená na jeden prst. Je malá tak, aby se vešla na jeden prst, popřípadě na každý prst jedna loutka. Již ruka samotná dokáže hrát vytvořením například stínu. I ruka v rukavici může hrát. Mohou se s ní vytvářet divadelní situace. Její dynamičnost závisí na vodiči. Většinou jsou maňásci vyrobeni z textilu. Kostým by měl vycházet z anatomie loutky a velikosti ruky daného loutkoherce, tedy i dětí samotných. Velice důležitá je jednoduchost kostýmu, který charakterizuje konkrétní loutku kvůli volnosti pohybu s maňáskem.

Skrze maňáska se lze nepochybně dostat do dětského světa, do jejich vnitřních prožitků, představivosti, fantazie, ale i úzkosti. Potenciálu niterného vztahu k maňáskovi je u dětí možné dobře využívat pro vzdělávání a záměrnou výchovu.

Podoby loutky (Tománek 2016, s. 18)

Nejjednodušší maňásek je stínová silueta, kterou lze vytvořit shlukem prstů a jejich nasvícením. Improvizované loutky jsou tak vždy „po ruce“. Pro jejich výrobu stačí nápad a seskupení jednotlivých prstů tak, aby efekt připomínal například hlavu.

Obrázek 1 - Loutky stínové

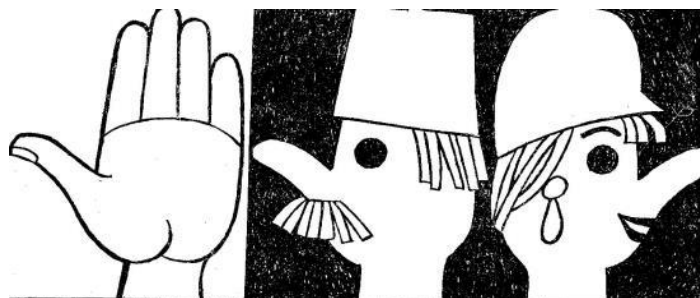
Tománek, Alois. Podoby loutky. Praha: Akademie múzických umění, 2016

Pro loutkovou improvizaci lze využít věcí okolo nás, které máme po ruce například knoflík, kapesník, kousky látek, vlny a již zmíněnou rukavici. Tu předem můžeme namalovat – oči, pus, vlásy. Rukavice poté ožije a zaručeně obličej nepadne.

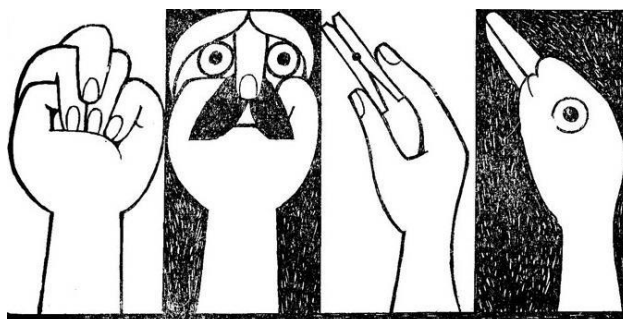
Obrázek 2 - Loutky dlaňové
LEŠTINA, Vladimír. Vytváříme loutky pro tvořivou hru dětí. Praha: Portál, 1995.

Vztyčením prstů a odklonem palce potom vznikne dlaňová loutka. Mezi jednotlivé prsty můžeme proplést vlnu či připevnit provázek například vlasy a vousy. Na konce prstů navlékneme opět z kousků textilu nebo papíru klobouky, čepice.

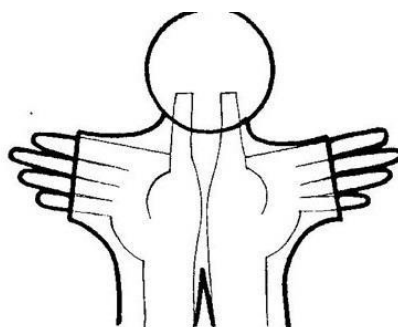
Obrázek 3 - Loutky dlaňové
RÖDL, Otto a kol. Loutkové divadlo. Praha: SPN, n. p. 1969

Sevřením pěsti vzniká anfasová loutka. S tou se dá hrát i z profilu. Prostředníček vytvoří nos, ostatní prsty jsou potom součástí dlaně, ohnutý palec vytváří ústa. Pohybem odtahování a přitahování palce od dlaně loutka otvírá pusu a tím je ještě více mimická.

Obrázek 4 - Loutky pěškové
RÖDL, Otto a kol. Loutkové divadlo. Praha: SPN, n. p. 1969

Když si oblékneme obě ruce, vznikne maňásek dvouruční. Oba palce drží hlavu a prsty levé a pravé ruky jsou potom identické s rukama maňáška. Další potřebou mimo vedení loutky vysoko nad tělem je důležité dát oba lokty těsně k sobě.

Obrázek 5 - Maňásek dvouruční

Tománek, Alois. Podoby loutky. Praha: Akademie múzických umění, 2016

Mapet, (z angl. muppet) neboli mimický maňásek má pohyblivý obličej ovládaný prsty loutkoherce uvnitř hlavy. Hlava maňáška musí být pro tuto funkci přizpůsobena vhodným materiálem například plast. Tento typ maňáška se spíše využívá ke groteskním a legračním výstupům pro pobavení. V mateřských školách je vhodný k navození dialogu, vedení rozhovoru s dětmi, při různých hrách se slovy, při řečových a artikulačních dovednostech. Celá ruka je schovaná do loutky, funkce prstů jako rukou maňáška zde tedy zaniká.

Obrázek 6 - Maňásek mimický

Tománek, Alois. Podoby loutky. Praha: Akademie múzických umění, 2016

Na trhu jsou dnes dostupní i maňásci/mapety s jazykem. Ti se využívají logopedicky pro děti s vadami řeči, k artikulačním cvičením během dne. Za zmínku stojí „Malý logopedík“, který má ohrnovací pysky, zuby, ale především snadno ovladatelný jazyk pro dva prsty. Názorně je předvedena správná poloha jazyka při učení vyslovování

jednotlivých hlásek. Pro vodění tohoto maňáska se tedy využije více prstů, manipulace je jednoduchá.

Obrázek 7 - Maňásek s jazykem

zdroj: <https://www.logopedie-vendy.cz/cviceni-pro-jazycek/hroch-logopedik-velky/>

1.1. Maňásek v edukačním procesu

Pojmy edukace a edukační proces označují souhrnně tradiční pojem „výchova a vzdělávání“. V reálu se tyto složky v mateřské škole prolínají, zatímco jejich názvy je vydělují. Proto je i v této práci dána přednost pojmu edukace. Od edukace jsou odvozeny i názvy jejich účastníků. Ne všichni učitelé jsou opravdu učitelé. Ne všechny děti jsou žáci. Nabízí se tedy termíny edukant a edukátor. V této bakalářské práci přesto budou použity termíny dítě a učitel v mateřské škole, neboť takto jsou aktéři edukace nazýváni v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT ČR, 2017 [cit. 2021-5-4].

„Edukační procesy jsou všechny takové činnosti lidí, při nichž dochází k učení na straně nějakého subjektu, jemuž je exponován, nějakým jiným subjektem přímo nebo zprostředkovaně určitý druh informace. Jsou to jakékoliv činnosti, jejichž prostřednictvím nějaký subjekt vyučuje a nějaký subjekt se učí.“ (Průcha 2002, s. 65)

Přestože loutky připomínají spíše dětské hračky (či právě proto?), staly se občasným edukačním prostředkem či alespoň pomocníkem. Snaha hledat nové způsoby edukace dětí, snaha učinit jim nové poznatky pochopitelnější a přitažlivější a snaha pomoci dětem si snadno zapamatovat konkrétní informace, spadají již do dob učitele jednoho z největších – a to Jana Amose Komenského. Učitel národů používal takzvané „titěrky“, tedy ve zmenšené podobě předměty, které byly používány k dětským hrám. Komenský hovoří o zmenšení světa pro děti, kdy je mohou děti uchopovat, hrát si s nimi, zkoušet svět

dospělých. Z hlediska vývojových dispozic jsou pro děti v mateřské škole obzvláště vhodné např. plošné loutky či manekýni (jimiž mohou být s úspěchem nejrůznější plyšové hračky) a pak také maňasci, jimž je tato práce věnována.

Největší zásluhu o loutkové divadlo a loutky samotné v českých mateřských školách má Ludmila Tesařová (1857-1936), ředitelka MŠ v Karlíně. Hrála improvizovaně s panenkami a různými hračkami. Již v roce 1884 s drátky a provázky hrála první divadlo. Brzy poznala výhody maňásků, neboť jejich pohyblivost upoutala dětskou pozornost. (Rödl 1965, s. 12) Své praktické zkušenosti předávala potom dále ostatním učitelkám pomocí přednášek a publikovala své odborné znalosti a zkušenosti v časopise Loutkář. Díky jejímu velikému nadšení a zájmu o loutky se divadlo rozšířilo i do mnoha jiných mateřských škol. Založila sbírku loutkových her pod názvem Dětské loutkové divadlo pro školu i dům. Dle Smutné (1962, s. 11) měla Tesařová vliv nejen na využívání loutkového divadla v MŠ, ale i na vývoj českého loutkářství.

Za zmínku stojí další nadšené loutkoherečky z řad učitelek jako Baruna Brožková či Miluše Škodová. Božena Studničková do roku 1906 napsala na popud Tesařové dokonce spoustu loutkových her.

Jedním z učitelů, který v minulém století přizval loutky do své třídy, byl těšovský učitel Jiří Oudes. Prací s loutkami rozvíjel dětskou fantazii a představivost. Předběhl dobu a zapojoval loutky i přímo do výuky v jednotlivých předmětech. Jeho intuitivní a spontánní práce s dětským loutkářským kolektivem okouzila i loutkářskou veřejnost a odborníky zajímající se o nový obor přicházející do Čech z Anglie – dramatickou výchovu.

Dnes můžeme v mateřských školách pozorovat znovuzrození zájmu o maňásky. Manipulace s maňáskem (oproti vodění kupříkladu marionet) není pro učitele zvláště náročná. Palec a prostředníček (ruce maňáska) mohou snadno uchopovat různé předměty. V hracím prostoru (na jevišti) má unikátní schopnost mizet a objevovat se na různých místech a také je i dnes dětem blízký, jelikož velice souvisí s představou dětské hračky, její asociací.

Pro vodění loutky či loutek potřebuje učitel stále jednu nebo obě ruce, což mu znemožňuje zapojit při dramatizaci další hrdiny v podobě maňásků. Respektive hra maximálně o dvou loutkách na scéně je na místě. Zručný učitel si samozřejmě v zákulisí

umí poradit, a to tím způsobem, že jeden maňásek na jedné ruce stále hraje svou roli, zatímco druhá ruka se „převléká“ za jiného hrdinu. Sundáním maňáska z ruky se stává totiž neživým předmětem, tzv. umírá. Je to náročné na organizaci, a to hlavně v případě, kdy je pro scénu použit paraván ve výšce učitele. Nevýhodou paravánu je také to, že učitel nemá přímý kontakt s dětmi.

Osobnost učitele se promítá i do jeho edukační činnosti, a to včetně jeho případné hry s maňáskem. Učitel musí dětem umět naslouchat, s dětmi komunikovat přiměřeně jejich věku, pozorovat je, mít dostatečnou slovní zásobu, mluvit spisovně, být ve svém projevu pravdivý a otevřený, vidět svět očima druhých, vyzářovat vnitřní klid, respektovat názory dětí, dávat přiměřeným způsobem najevo svoje pozitivní i negativní prožitky. Musí umět pracovat s emocemi, být připraven reagovat na nečekanou situaci či reakci dětí. Měl by být pozitivně naladěný, pohotový. Dobrý učitel může vyčíst spoustu informací i z neverbální komunikace. Dítě by učitel měl brát jakožto rovnocenného partnera, dát mu prostor pro seberealizaci, vyjádření vlastních potřeb. Zároveň by měl dokázat dítěti dodat pocit jistoty a bezpečí postavením jasných pravidel a mantinelů. Při práci s loutkou samotnou musí učitel umět vhodně a nápaditě improvizovat, být nápaditý, tvořivý, umět se sám sobě zasmát, stát se loutkohercem, postavou děje.

1.2. Maňásek v životě dítěte

V dětském životě má nezastupitelnou roli magično. Předškolní věk je jedno z nejzajímavějších období, kdy dítě prochází změnami velice důležitými v oblasti biologické i psychické. Zajímá ho vše, co ho obklopuje, je to období nápodoby, zvědavosti, hravosti. To vše podporuje dětskou představivost, vstupování do rolí, touhu po objevování pohádkových příběhů. Právě maňásek může být na této cestě dítěti parterem, kamarádem, posluchačem. Děti maňáska nejen bezprostředně přijmou mezi sebe, ale také ho pozorují, vnímají ho všemi smysly, dotýkají se ho, hladí. Poslouchají mluvu maňáska, zvuky, pozorují pohyby, poznávají různé materiály, ze kterých je vyroben. Rozlišují barevnost kostýmu, případných kulis maňáskovi hry. Maňásek působí velice esteticky, je pro děti něčím magickým, nádherným. Maňásek ožije a najednou je tu zázračná bytost, která v dětech rozvíjí fantazii, podporuje jejich kognitivní vývoj. Dítě si vytváří obrazy a konkrétní situace ve své mysli. Při hře s maňáskem mohou být děti součástí děje, zúčastňují se dialogu, rozhovoru. To v dítěti probouzí určité pocity. Děti si tím posilují schopnost empatie, vnímají dobro a zlo. Vnímají zároveň prostředí hry, kulisy a efekty při

dramatizaci. S maňáskem si hrají, manipulují, zkouší možnosti slov, pohybu, ovládní, nápodoby a intonace hlasu.

Faktem, který napomáhá učitelům při edukačním využití maňáska (a loutek obecně), je to, že má velmi blízko k hráčce. Dítě v jeho životě provází hračky odedávna, provázejí od dětství až do dospělosti. Každé dítě by mělo mít nějaké hračky (panenku, autíčko, stavebnici...) a ideálně také loutku – třeba maňáska. Maňásek může být součástí velice důležitého, pro dítě známého světa, k němuž se opakovaně vrací. (Autorku této práce provází jeden z maňásků z dětství, a to konkrétně opička, jež putuje v rodině z generace na generaci. Pisatelka se tak při hře s maňáskem – opičkou pro své syny vrací do dětských let.)

Obrázek 8 - Vícegenerační maňásek - opička z dětství
zdroj: archiv autorky

2. Hra dětí předškolního věku

V předškolním věku považujeme hru za velice důležitou, za jednu z hlavních a nepostradatelných činností. Je nejpřirozenější činností dítěte, hlavní náplní jeho života. Hra je optimální cestou pro socializaci a rozvoj dítěte. Pro dítě je základní psychickou potřebou, podporuje jeho psychickou rovnováhu, klid, vyrovnanost. Hra dítěti přináší radost, vzrušení, zábavu i potěšení. Je to činnost improvizovaná, spontánní, ke které je dítě přitahováno silou svého vlastního zájmu. Promítá zde své potřeby, touhy, přání. Vyjadřuje své emoce. Hra dětí napomáhá nám učitelům pochopit, o čem a jak dítě přemýšlí, jak přijímá různé role a vzorce chování. „*Významně na dítě působí v oblasti rozumové, sociální, emocionální, pohybové.*“ (Kořátková 2014, s. 128). Zejména námětová hra dítěte zrcadlí skutečnost, kterou je dítě obklopeno. Hračky jsou potom prostředky, které hru samotnou doplňují, zastupují realitu života. Někdy jsou použity přímo loutkoherecky – stávají se loutkou. Samotný maňásek může být zástupcem mnoha postav, jejichž přítomnost si dítě žádá. Maňásek použitý učitelem vtáhne dítě do činnosti, aniž by musel učitel sám dítě motivovat. Pro zdravý vývoj dítěte je hra nezbytnou podmínkou, dítě si v předškolním věku hraje velice intenzivně, s vážností, denně až 9 hodin. „*Hra je základní potřeba dětí a předškolní období by mělo ji dovolit naplňovat v její intenzivní podobě.*“ (Kořátková 2014, s. 128) Cílem a významem hry tedy není výsledek, ale samotný průběh.

Dle Suchánkové (2014) se dítě prostřednictvím hry učí snadnou cestou řešit problémy. Hra obohacuje jeho vnímání, fantazii, řeč, myšlení, v neposlední řadě potom také emocionální a tělesný vývoj. Napomáhá navazovat kontakt jak s vrstevníky, tak s dospělými. Ve hře samotné se odráží proces zrání dětské osobnosti, působení sociálního prostředí, stupeň fyzického i psychického vývoje.

Hra je často založena na fantazii, ale není zcela vymyšlená. Je poskládána ze skutečných zážitků a známých věcí, jež si dítě pomocí fantazie spojuje. Je to jakási životní praxe. Dětská hra se liší svou formou, obsahem i trváním. Hra s maňáskem je blízká dětské manipulační a námětové hře s hračkami. A hračka nebo předmět, který dítěti nabídneme, může naplňovat nějaký výchovný či vzdělávací cíl. Takto můžeme dětem nabídnout i maňáska. Je přínosné maňásky dětem v mateřské škole nabízet, mít je dostupné pro hru, přehledně uložené. Dětem bychom měli po dobu předškolního dětství dopřávat podmínky a

čas, aby měly možnost se samostatně a spontánně projevovat. Budou-li maňasci součástí reality, která dítě v MŠ obklopuje, mohou děti se svojí učitelkou i samostatně objevovat kouzlo hry s nimi.

Dle Opravilové (2016, s. 85) dítě prokazatelně v každém období svého vývoje potřebuje pestré a široké podněty pro hru. Ty ho vybízí hledat a získávat životní zkušenosti, bádát, experimentovat..., vštěpovat si komunikaci s ostatními. Hra je pro dítě činností vedoucí, nikoliv však jedinou.

Hry třídí mnoho kapacit z různých oborů podle rozmanitých kritérií. Pro naplňování edukačních záměrů jsou nejdůležitější hlediska pedagogická a psychologická. Z tohoto úhlu pohledu se hry dělí do několika skupin. Zde jsou uvedeny dvě v MŠ užitečné dělení podle Millarové (1978) a Opravilové (2016). V každé uvedené skupině obou typů dělení her bychom maňaska mohli hledat i najít.

Z pohledu sociálních vztahů, jejichž rozvoj MŠ cíleně podporuje, dělí Millarová hry takto:

- Samostatná hra – do tří let věku si dítě hraje samostatně, má pouze své tempo, svůj záměr. Je pozorovatelem hry druhých, někdy hru druhých napodobuje. Není zralé ke spolupráci. Zde může nastat první kontakt s maňaskem.
- Paralelní hra – mezi třetím a pátým rokem dítěte je nejtypičtější. Děti si hrají samostatně, vedle sebe, je pro ně důležitá blízkost vrstevníka. Postupně se hra „vedle sebe“ mění na hru s partnerem.
- Sdružující hra – kolem čtvrtého roku si již děti začínají rozumět, jsou schopny se domluvit, nachází společná témata, hrají si „na něco“. Tady je možno maňaska v rámci hry nabídnout. Stále ale hraje roli každý sám za sebe, může se zde sejít více stejných rolí, tedy více pejsků, kočiček.
- Kooperativní hra – je vrcholem partnerské hry. V této hře má dítě velkou potřebu uplatňovat vzájemné vztahy. Porozumění druhému a schopnost navázat komunikaci je předpokladem kooperativní hry. Jde zde o výměnu názorů, domluvu, kompromis. Nemusí jít vždy o projevy sympatie. To vše se opět může dít skrze maňaska.

Pro naplňování vzdělávacích a výchovných záměrů jsou podstatná hlediska pedagogická a psychologická. Opravilová (2016, s. 87) pak hry dělí podle:

- schopností, které rozvíjíme (smyslové, pohybové, intelektuální, speciální)
- typů činností (napodobovací, dramatizující, konstruktivní, fiktivní)
- věku a pohlaví (dívčí či chlapecké hry kojenců, batolat, předškoláků)
- ročního období, zvyků

V každé kategorii je práce s maňáskem realizovatelná. Rozvíjení všech smyslů skrze mlsného pejska či bystrou lišku má své kouzlo. Pohybové aktivity s neposedným Františkem vychází z dětské přirozenosti. Dítě zkoumá možnosti svého těla, své pohybové dovednosti. Intelektové hříčky s moudrou sovičkou v dětech vzbudí zájem o nové informace. Nápodoba malého zvířecího logopedika při artikulačních a logopedických cvičeních je zábavnější než s dospělým. Uchopování předmětů maňáskem jak v ruce učitele, tak i dítěte samotného, je v rámci rozvíjení poznávacích procesů vhodnou motivací. Samotná dramatizace s maňásky je dalším krokem a posunem ve vývoji dítěte. Heterogenní třída dětí smíšeného věku poté nabízí nespočet aktivit pro každou věkovou skupinu v jakémkoliv ročním období.

Hry konstruované podle určitého záměru, které mají předem zvolený námět a závazná pravidla, jsou označovány jako hry didaktické (edukativní) nebo jednoduše hry s pravidly. (Opravilová s. 87) V tomto typu hry již vedoucí roli přebírá učitel. Ten stanoví cíl a jisté postupy, kroky k řešení. Do hry může vstupovat, ovlivňovat její průběh. Cílem didaktické hry je utváření a rozvíjení dovedností dítěte v konkrétních situacích – představivost, orientaci v prostoru a čase, logické myšlení, respektování daných pravidel a podobně. Všechny tyto dovednosti může pomoci rozvíjet skrze maňáska na ruce učitel, pokud, jak již bylo zmíněno, je zručný a nápaditý. Maňásek při nich funguje především jako motivační činitel.

3. RVP PV a maňásek

Podle RVP PV má MŠ u dětí cíleně usilovat o vytváření jejich klíčových kompetencí. Hlavními způsoby předškolního vzdělávání jsou proto kooperativní, sociální a prožitkové učení. Mezi dominantní metody edukace v MŠ patří metody diskusní, situační, inscenační a didaktické hry. Práce s maňáskem se může prolínat celým vzděláváním v mateřských školách. Maňáska lze využít při budování všech klíčových kompetencí, které jsou v RVP PV vytyčeny (kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence činnostní a občanské). Akceptace přirozeného vývoje dětí předškolního věku, umožnění rozvoje a vzdělávání každého dítěte s jeho individuálními možnostmi a potřebami, patří mezi hlavní principy RVP PV (RVP PV 2018, s. 5). Záměry (rámcové cíle), které učitelé při své práci sledují, charakterizují základní orientaci pro předškolní vzdělávání i každodenní práci samotnou. Učitelka dítě svým chováním, jednáním i svými vlastními postoji ovlivňuje nejen při činnostech plánovaných, ale i při spontánních činnostech, v různých situacích a za různých okolností. Vštěpuje dítěti osobní samostatnost a schopnost projevit se jako samostatná osobnost, která působí na své okolí. Pomáhá dítěti osvojovat základní hodnoty, na kterých je založena naše společnost, a dítě rozvíjí v rámci učení a poznání. Zde je maňásek jakýmsi prostředníkem při naplňování jednotlivých cílů. Obsah vzdělávání je v RVP PV rozdělen do pěti vzdělávacích oblastí, tj. biologické, psychologické, interpersonální, sociálně-kulturní a environmentální (RVP PV 2018, s. 14). Tyto oblasti se navzájem prolínají i ovlivňují. V následujících podkapitolách budou představeny jednotlivé vzdělávací oblasti spolu s příklady zapojení maňáska, jak má autorka práce vyzkoušené z vlastní praxe v MŠ.

3.1. Dítě a jeho tělo

V této oblasti zdokonalujeme dovednosti v hrubé i jemné motorice, koordinaci ruka-oko, rozvíjíme všechny smysly. V této oblasti je často loutka využita jako motivační prvek. Maňásek např. zastoupí pedagoga a učí děti například stolovat, dodržovat hygienu. Může jít s dětmi na vycházku. Nechybí ani maňásek v roli cvičitele, kdy s dětmi vykonává rozcvičku, denní cvičení. V poznávání částí těla může být maňásek také moc dobře nápomocen. Osvědčil se i jako dobrý „parták“ při námětové hře na lékaře. Společně s maňáskem se děti i raději oblékají – radí jim, jak při oblékání postupovat. (A jak funguje,

když jim radí špatně!) Maňáskovi mohou děti postavit domeček z kostek, ozdobit šaty princezny korálky navlékáním, a tím si zase rozvíjejí jemnou motoriku.

3.2. Dítě a jeho psychika

RVP PV dělí tuto vzdělávací oblast ještě na tři „podoblasti“:

- **Jazyk a řeč** – procvičujeme výslovnost, slovní zásobu a vyjadřování. Formulujeme otázky, odpovědi. Děti vnímají a sledují příběh, pohádku, prohlubují komunikativní dovednosti. Maňásek zde v naší MŠ zastupuje roli dobrého vypravěče, dětem vypráví příběhy. Při metodách slovních maňásek s dětmi hovoří, vede dialog. Učitel přitom získává diagnostické poznatky o fázi vývoje řeči konkrétních dětí. V rámci rozhovoru nemusí být maňásek na ruce učitele, skrze maňásku může rozhovor vést samo dítě.

- **Poznávací schopnosti** – rozvíjíme pozornost, soustředěnost, paměť dětí. Naučíme děti nazpaměť krátký text, rozvíjíme jejich představivost, fantazii a také řešení problémů a samotné učení. Maňásek se v této oblasti stává skvělým prostředníkem metod demonstračních a názorných. Maňásek motivuje děti k vyhledávání informací v knihách i encyklopediích. I nová písnička je maňáskovou oblíbenou, a tak ji děti naučí. S maňáskem lze podporovat a rozvíjet také předmatematické dovednosti. S maňáskem děti vytváří stavby, třídí dle různých kritérií, řadí dle velikosti.

- **Sebepojetí, city, vůle** – v této oblasti může mít maňásek obzvlášť užitečnou roli – nefunguje zde jen jako motivace, stává se partnerem, který s dítětem reálně komunikuje a pomáhá mu skrze jednání zažít, pochopit, uvědomit a zpracovat mezilidské vztahy, a to na poli bezpečného prostředí fikce. Napomáhá k osobní spokojenosti, rozvíjí mravní a estetické vnímání, prohlubuje pozitivní vztahy nejen ve skupině. Pomáhá dítěti překlenout adaptaci na nové prostředí, v němž s ním nezůstávají jeho rodiče, dá dítěti zažít pocit užitečnosti, když je požádá o pomoc v těžké situaci. Dokáže dítěti zahrát nepříjemné situace, jež se mezi dětmi ve třídě třeba odehrávají a o kterých pak dítě může uvažovat „z venku“, než nakonec dojde k tomu, že bývá takových situací i samo účastno...

3.3. Dítě a ten druhý

V rukou dítěte může maňásek ožívat, skrze něj posilujeme prosociální chování, rozvíjíme kooperativní dovednosti, navazujeme přátelství s ostatními vrstevníky, s dospělým. Ve společnosti maňásku dítě zažívá pocit pohody s ostatními, ten mu dokáže

nabídnout pomoc a dítě může podle jeho vzoru pomáhat druhým. Práce s maňáskem v této oblasti se úzce prolíná s prací v oblasti sebepojetí, city a vůle.

3.4. Dítě a společnost

S dětmi v této oblasti rozvíjíme společenský i estetický vkus, seznamujeme je s jinými kulturami a národy, uměním, vytváříme povědomí o mezilidských morálních hodnotách. Pravidla třídy si děti prostřednictvím maňáska společně opakují, poté je mohou maňáskovi zopakovat. V této oblasti maňásek zastupuje jakéhosi průvodce v prostředí kulturního dění, umění.

3.5. Dítě a svět

Společně vytváříme pozitivní vztah k prostředí, ve kterém žijeme. Vnímáme, že svět má svůj řád, je rozmanitý a pozoruhodný. I tyto výstupy za pomoci maňáska budou zpestřením v edukačním procesu. Maňásek, který se ocitne v úskalí, v nebezpečí, tím napomáhá dětem vnímat nebezpečí ve světě reálném. S maňáskem se děti ztotožňují tu ve správném, tu v nesprávném jednání. Mohou s ním na špatné jednání nahlédnout a sdílet jeho cestu k nápravě. Děti si upevňují své životní hodnoty. Můžeme s maňáskem také cestovat, poznávat jiné národy.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část této práce je věnována představení akčního výzkumu realizace využití maňásků v konkrétní mateřské škole, s konkrétní skupinou dětí. Jsou zde popsány konkrétní činnosti s maňáskem v edukačním procesu mateřské školy, jejich cíle a průběh realizace.

Praktická část má tři kapitoly. Každá kapitola představuje blok činností využívajících práci s maňáskem s konkrétním cílem. První seznamuje děti s maňásky, s jejich manipulací. V druhém bloku je učitelkou dramatizována a edukačně využita pohádka, ve třetím bloku je zpracováno téma z prostředí třídy, chování ve třídě k ostatním i k vybavení třídy. Ve všech třech blocích je podrobně popsáno, jaké byly stanoveny cíle a které konkretizované výstupy byly naplněny. Celý edukační proces je po realizaci reflektován. Všechny tři kapitoly jsou doplněny fotografiemi pro lepší představu průběhu aktivity.

4. Práce s maňáskem v MŠ – akční výzkum

4.1 Cíl akčního výzkumu

Hlavním cílem této práce je představit maňáska jako pomocníka edukačního procesu v MŠ a ověřit autorčin předpoklad, že maňásek může být s úspěchem využit při práci napříč všemi vzdělávacími oblastmi RVP PV.

Praktická část práce představuje akční výzkum zaměřený na možnosti využití maňáska ve všech vzdělávacích oblastech RVP PV. Je vycházeno z předpokladu, že maňásek má moc vzbudit v dětech velký zájem a napomoci tak edukačnímu procesu k naplnění stanovených očekávaných výstupů.

4.2 Skupina dětí a prostředí akčního výzkumu

Skupina dětí, s nimiž byl akční výzkum realizován, navštěvuje jednotřídní MŠ v nevelké obci Jindřichovice s 500 obyvateli. Třída MŠ je odloučeným pracovištěm SŠ, ZŠ a MŠ Kraslice. Skupina je heterogenní, složená z 16 dětí ve věku od tří do sedmi let.

Obrázek 9 - Skupina dětí MŠ
zdroj: archiv autorky

4.3 S maňáskem realizované edukační bloky

Pro svou jednoduchost a snadnou ovladatelnost zastupují ve třídě autorky nejvíce loutek právě maňasci. Mimo ně má ve třídě na výběr loutky plošné dřevěné, marionety. Maňasci jsou živí, pohybliví a dá se s nimi snadno improvizovat. Široké spektrum a dostupnost maňásků pro děti věku heterogenní třídy, které používají při spontánních i námětových hrách, je samozřejmostí. Využívání maňáska společně s dětmi v prostředí třídy mateřské školy patří k rituálům při ranních kruzích, před odpoledním odpočinkem nebo také při aktivitách spojených s tradičními svátky. Zejména jsou užiteční v období adaptace, kdy se dítě sžívá s novým prostředím a vyrovnává s odloučením od rodiny. Skrze

maňáska autorka navozuje konverzaci s ostýchavými dětmi. Plní roli prostředníka a partnera. Děti na maňáska reagují spontánně, v jeho přítomnosti dokáží překonat nesmělost a nejistotu. Dále také loutka pozitivně působí na rozvoj řeči ve všech rovinách a stimuluje aktivní komunikaci. Pro motivaci je ve třídě maňásek jakýmsi maskotem třídy, děti u něj nachází klidné zázemí, tulí se s ním a pod jeho ochranou mají možnost pozorovat dění kolem sebe. Jeden z mnoha zástupců maňásků provází děti třídním vzdělávacím programem. Konkrétně je to Kašpárek – program se jmenuje „Kašpárkův pohádkový svět“. Při hrách s maňáskem plní funkci zábavnou i poznávací, pozitivně ovlivňuje emoce dětí, poznávání druhých i sebe sama. V neposlední řadě je maňásek využíván při řízených didaktických činnostech. Maňásek obohacuje metody práce, formy i vzdělávací nabídku.

„Děti maňáska zpočátku považují za živého, neboť vidí, že se pohybuje. Spojují pohyb s představou životnosti. Neuvědomují si, že je ovládán učitelkou, neboť veškerou pozornost soustředí k maňáskovi.“ (Rödl, s. 101).

4.3.1 Seznámení s maňásky, manipulace

Tato činnost zasahuje do oblastí dítě a jeho tělo, dítě a jeho psychika, dítě a ten druhý, dítě a společnost.

Vzdělávací cíle, které autorka výstupem u dětí podporovala:

- ✓ zdokonalování dovedností v hrubé i jemné motorice
- ✓ rozvoj výslovnosti, mluvního projevu
- ✓ získávání sebevědomí
- ✓ rozvoj verbálních komunikativních dovedností
- ✓ rozvíjení estetického vkusu

Formulace konkretizovaných výstupů, které směřují k tomuto bloku:

- dítě upřednostňuje pravou či levou ruku při manipulaci s maňáskem, kde se preference ruky uplatňuje
- dítě ovládá sílu a intonaci hlasu při dialogu s maňáskem
- dítě správně vyslovuje hlásky, mluví zřetelně a v přiměřeném tempu
- dítě si obohacuje slovní zásobu, používá větších slovních obrátů
- dítě vyjadřuje pocity, projevuje emoce při hře s maňáskem
- dítě respektuje pravidla konverzace při dialogu, rozhovoru s ostatními maňásky

- dítě se dorozumívá gesty, zvuky zvířat – napodobování mluvy maňáska
- dítě obohacuje hru dle své vlastní fantazie při spontánní hře s maňásky
- dítě se samostatně rozhodne při výběru maňáska
- dítě projevuje zájem o hru s maňásky
- dítě je ostatním dětem partnerem při hře s maňásky, udržuje a rozvíjí s nimi přátelství
- dítě zachází šetrně s maňásky
- dítě zvládá činnosti, které se v MŠ opakují – kdy je možné si s maňásky pohrát

U tohoto výstupu autorka zvolila jednu z nejjednodušších forem maňáskové hry, a to výstup s maňáskem v rámci rozhovoru s dětmi a následně dialogem s každým dítětem. Děti měly možnost si ze široké nabídky maňásků vybrat dle svého uvážení, své fantazie. Tato aktivita byla realizována s nejmladšími dětmi, aby je seznámily s maňáskem, s jeho pohyby, jak se vodí na ruce, jak lze při dialogu měnit intonaci a barvu hlasu. Názorným předvedením vztyčením ukazováčku a pohyblivostí ostatních prstů předvedla učitelka dětem, jak s maňáskem manipulovat.

Obrázek 10 - Názorné předvedení práce prstů při vedení maňáska
zdroj: archiv autorky

Samotný dialog s maňásky následoval po výběru dětí maňáska. Děti dle nápodoby také měnily intonaci a barvu hlasu. Charakterově ke svému maňáskovi vydávaly zvuky. Slepíčka kdákala, kočička mňoukala, pejsek zaštěkal. Za maňásky z lidského světa děti mluvili hrubým či vysokým hlasem.

Obrázek 11 - Rozhovor s maňásky
zdroj: archiv autorky

Obrázek 12 - Rozhovor s maňásky
zdroj: archiv autorky

Reflexe: Děti byly soustředěné, se zájmem pozorovaly názorné navléknutí maňáska na ruku. Zopakováním názvů prstů společně vybrali ty správné, kterými budou maňáska ovládat. Některým dětem autorka pomohla správně maňáska na ruku nasadit, jiné děti byly zručnější a zvládly to sami.

Obrázek 13 - Pomoc při manipulaci s maňáskem
zdroj: archiv autorky

Do dialogu s autorkou se postupně zapojilo více dětí, vznikl rozhovor mezi jednotlivými maňásky. I ty nejmladší děti se do činnosti aktivně zapojily, ale jejich slovní projev byl minimální, ostýchaly se, proto autorka směřovala výběr na zvířecí hrdiny.

Vydávání zvuků zvířátek dětský ostych překonalo. Maňasci byli k dispozici i po zbytek dne, děti se k nim vracely, půjčovaly si je mezi sebou.

4.3.2 Dramatizace pohádky se zvířecím hrdinou

Podle námětu dělíme hru s maňásky na tři typy: z prostředí dětí, dále hry o zvířátkách a pohádky. Dvojice zvířátek patří mezi oblíbené. Zvířátka mají většinou stálý charakter, kterým se řídí jak v pohádkách, tak i v improvizovaných hříčkách. (Rödl s. 99)

U této činnosti se do výstupu promítly všechny oblasti RVP PV.

Pro vlastní inscenování autorka vybrala hru se zvířecími maňásky. Představitelé pohádky „O Pejskovi a kočičce – Jak pekli dort“ jsou u dětí velmi oblíbenou dvojicí maňásků. Tato pohádka byla vybrána hned z několika důvodů. Pro její jednoduchost, neboť byl brán ohled na nové mladší děti (pohádka byla odehrána v říjnu), které se mohou snadno unavit a tolik se nesoustředí. Dbáno bylo ale i na to, aby měl příběh přínos i pro starší děti. „*Hry s loutkami u dětí různých věkových skupin jsou kvalitativně rozdílné. Nesou charakteristické znaky vývojových etap dětské tvořivé hry a tvořivé činnosti.*“ (Rödl s. 125)

Předem byly i zvoleny vhodné momenty pro improvizované vsuvky do děje pohádky. „*Děti se dožadují dalších scének, a tak hledáme nové improvizované příhody pejska a kočičky, v nichž zachováváme obě zvířátka s týmiž vlastnostmi, jaké mají v knize.*“ (Rödl s. 99)

Vzdělávací cíle, na které byl brán zřetel:

- ✓ zdokonalování dovedností v jemné motorice
- ✓ rozvíjení smyslů
- ✓ rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností (naslouchání, vnímání, porozumění)
- ✓ osvojování si poznatků předcházejících čtení a psaní (forma sdělená dramatizací)
- ✓ rozvíjení schopnosti vytvářet citové vztahy a ty plně využívat
- ✓ vytváření prosociálních postojů, rozvíjení interaktivních a komunikativních dovedností verbálních i neverbálních
- ✓ seznamování se světem kultury, vytváření pozitivních vztahů ke kultuře

Formulace konkretizovaných výstupů:

- dítě provede jednoduchý pohyb dle vzoru a pokynů – míchání vařečkou krouživými pohyby
- dítě upřednostňuje pravou či levou ruku při manipulaci s maňáskem, kde se preference ruky uplatňuje
- dítě si vštěpuje zásady zdravé výživy – pojmenovává potraviny, které pejsek s kočičkou dávali do dortu, třídí zdravé a nezdravé potraviny
- dítě se spontánně zapojí do dramatizace – nenásilnou formou je dítě vtaženo do děje pohádky opakováním již zmíněného, společným zpěvem
- dítě si prohlubuje slovní zásobu – opakováním názvů jednotlivých potravin, výběrem potravin z košíčku
- dítě si opakuje pravidla společenského kontaktu – sleduje pro něj předváděnou pohádku
- dítě si uvědomuje nebezpečné situace – horké nádobí, hltání při jídle

Pohádka byla dramatizována ve školní třídě. Děti prostředí třídy již dobře znají, pro ty nejmladší v rámci adaptace byl výběr třídního prostředí na místě. Dětem tím byl umožněn přímý styk s maňáskem, mohly se aktivně zapojit do děje. Prostor mezi jevištěm a hledištěm byl minimální, pro užší kontakt s každým dítětem – loutkoherečka (autorka práce) byla svým divákům nablízku (nadosah), takže děti dobře viděly, slyšely a snadno se zapojovaly. Autorka jako jeviště použila stůl, přes který byl přehozen závěs. Při tomto výstupu bylo důležité, aby děti viděly nejen loutky, ale i komunikující loutkoherečku, a ona je – tak zde mohla probíhat verbální i neverbální komunikace nad rámec jednání postav mezi sebou. Bylo potřeba si předem pod stůl připravit rekvizity k příběhu a maňáska třetího aktéra – zlého mlsného psa. Pro roli psa byl vybrán mapet, který má schopnost nejen při mluvení hýbat pusou, ale především krásně sežrat dort. Pro tuto pohádku bylo potřeba, aby loutkoherečka použila k vodění obě ruce a zároveň v průběhu fabule nenápadně měnila jednoho z aktérů za jiného. Bylo třeba věnovat pozornost loutkářské práci, aby alespoň jeden maňásek zůstal vždy živý, s dětmi si povídal, snažil se zaujmout jejich pozornost. Pohádka byla upravena podle potřeb dětí a stanovených cílů, jádro příběhu však zůstalo. Záměrem autorky bylo děti zapojit do příběhu. Děti si s pejskem a kočičkou připomněly, jaký je den v týdnu, pomáhaly jim míchat dort aj.

Obrázek 14 - Zapojení dětí do dramatizace příběhu
zdroj: archiv autorky

Obrázek 15 - Zapojení dětí – pomáhání s přípravou dortu
zdroj: archiv autorky

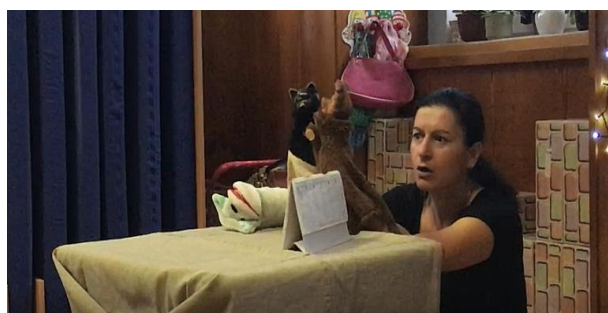

Obrázek 16 - Zapojení dětí – pomoc s mícháním dortu
zdroj: archiv autorky

Krouživé pohyby míchání potravin v rendlíku si vyzkoušely všechny děti. Společně nazývaly jednotlivé potraviny, určovaly, zda jsou slané, sladké, kyselé. Kočička a pesek poprosili děti, zda by jim nezpívaly písničky, ve kterých vystupují další kočky a pejskové. Děti okamžitě zareagovaly a zazpívaly písničky, které znaly. Kočička dětem ochotně pomohla s nápěvem. Ve chvíli, kdy na scénu nastupuje mlsný zlý pes, musí se jediná loutkoherečka vypořádat s absencí třetí ruky a nepozorovaně, bez povšimnutí dětí, uvádět na scénu do interakce se psem již jen pejska nebo kočičku.

Obrázek 17 - Mlsný zlý pes
zdroj: archiv autorky

Obrázek 18 - Rozhovor dětí s pejskem a kočičkou, jak psa napravit
zdroj: archiv autorky

Před samotným závěrem pohádky, kdy zlý pes usnul, byla využita i nevýhoda při vodění maňáska. A to, že jestliže je sundán z ruky, „umírá“. V tomto případě pes spal a jeho nehybnost byla na místě, takže se opět mohly objevit postavy pejska a kočičky pospolu. V závěru autorka společně s dětmi zopakovala, co vše bylo do dortu přidáno. Napravení zlého mlsného psa probíhalo v interakci s dětmi, které provinilci s gusem poradily, jak jinak by se mohl k ochutnávce dortu dostat.

Obrázek 19 - Napravený pes, loučení s dětmi
zdroj: archiv autorky

Reflexe: Autorka respektovala míru dětských znalostí, jejich zásobu zkušeností a představ, schopnosti myšlení. Paraván autorka při této dramatizaci vyloučila, záměr použití stolku

byl z důvodu očního kontaktu s dětmi. Výzva s hrou se třemi maňásky byla impulsem pro kvalitnější loutkářskou práci (související i s dovedností odvedení pozornosti diváků při výměně postav). Rekvizita (kalendář) mohl být po úvodu pohádky pejskem nebo kočičkou odebrán, po celý další průběh dramatizace bránil některým dětem ve výhledu. Výběrem mapeta jako představitele zlého psa byly podtrženy jeho charakterové vlastnosti, jako je nenasytnost a velikost. Reakce dětí na kladení otázek maňásky byla po celé představení spontánní. Starší děti se hlásily, čekaly na vyzvání. Ty mladší bez ostychu říkaly jeden přes druhého potraviny, které mají v nedaleké kuchyňce. I nejmladší děti se zapojily do společného pečení dortu, buďto přidáváním potravin nebo mícháním. Zpěv známých písniček spolu s postavou kočičky děti strhl k vlastnímu zpěvu. Děti spontánně reagovaly na špatné chování psa a některým ho bylo dokonce i líto, když ho nakonec tolik bolelo břicho. Po představení byly vytvořeny malé skupinky dětí, které spolu se všemi přítomnými maňásky vařily a pekly. Děti ve skupinách společně přidávaly suroviny z kuchyňky a během námětové hry vznikaly dobroty jako polévka, špagety, dortíky. Maňásci si na rukách dětských loutkoherců navzájem nabízeli připravené dobroty a ochutnávali je.

4.3.3 Hra vycházející z prostředí dětí a situací jim blízkých

Další maňáskový výstup byl směřován do blízkého prostředí dětí, přímo do mateřské školy. V rámci motivace bylo dětem sděleno, že do třídy přijde návštěva. Realizace se uskutečnila v závěru třídního integrovaného bloku „Svět lidí – Kde bydlíš?“ Řízené dopolední činnosti celotýdenního třídního bloku vedla kolegyně. Výstup s loutkou zahrnoval i reflexi jejího edukačního procesu a průzkum, nakolik se podařilo naplnit jeho cíle, dojít k očekávaným výstupům.

„V hrách z dětského prostředí často vystupuje loutka dětem dobře známá. Pokud to jsou dětské postavičky, dostávají časem jména, která neměníme, žijí životem dětí, mají s nimi shodné radosti i starosti, hrají si a zlobí podobně jako ony děti.“ (Rödl, s. 99)

Cílem tedy bylo shrnout a zopakovat si prostřednictvím maňáška Františka činnosti probíhající během celého týdne a posilovat prosociální chování dětí. Připomenout si pravidla třídy a vzorce slušného a bezpečného chování a jednání.

Vzdělávací cíle směřované k tomuto výstupu:

- ✓ rozvíjení řečových schopností a jazykových dovedností (naslouchání, výslovnost, vyjadřování, mluvní projev)
- ✓ rozvíjení komunikativních dovedností
- ✓ rozvoj paměti a pozornosti
- ✓ rozvoj představivosti a fantazie
- ✓ rozvoj orientace v prostoru
- ✓ rozvoj tvořivosti (řešení problémů, sebevyjádření)
- ✓ získávání relativní citové samostatnosti
- ✓ rozvíjení schopnosti sebeovládání
- ✓ vštěpování pravidel chování
- ✓ posilování prosociálního chování ve třídě mateřské školy k ostatním dětem a k dospělému
- ✓ rozvoj spolupráce ve skupině dětí, vnímání i přijímání uznávaných hodnot skupiny
- ✓ seznamování se světem lidí, osvojování si poznatků o okolí, ve kterém děti žijí
- ✓ vytváření pozitivních vztahů ke kultuře a umění
- ✓ seznamování s prostředím a místem, ve kterém děti žijí

Formulace konkretizovaných výstupů, které byly naplněny:

- dítě pojmenuje obrázky na magnetické tabuli, popíše stavbu, dům, situaci na obrázku
- dítě se vyjadřuje samostatně ve vhodně zformulované větě při rozhovoru s Františkem nad obrázky a pohlednicemi
- dítě sdělí Františkovi své jméno, příjmení, adresu, jména rodičů, kamarádů, učitelů
- dítě zná výrazy používané v prostředí dítěte, a ty v rozhovoru vhodně používá
- dítě si záměrně zapamatuje a vybaví zážitky viděné (vycházky po okolí s pozorováním) a slyšené (rytmus a melodie písně Trumpeta)
- dítě udrží pozornost při rozhovoru a kladení otázek od Františka a ježečka
- dítě spontánně vypráví zážitky z činností konkrétního integrovaného bloku, dokáže podle svého vyhodnotit, kde by ježečkovi bylo nejlépe
- dítě používá a rozlišuje prostorové pojmy při práci s mapou, orientuje se na mapě
- dítě nalézá a vymýšlí nová řešení a nápady pro záchranu ježečka, samostatně se rozhoduje

- dítě respektuje a přijímá autoritu učitelky, adekvátně s ní hovoří, rozlišuje vykání a tykání
- dítě se chová ohleduplně k ostatním kamarádům, porozumí emocím ježečka, že je smutný, vnímá radosti, nadšení Františka
- dítě si vštěpuje zdvořilostní návyky, poprosí, poděkuje, adekvátně pozdraví
- dítě projevuje ohleduplnost ke svým vrstevníkům, přijímá společná pravidla a návyky a dokáže se přizpůsobit společným aktivitám při práci s mapou, rozhovorech nad ní
- dítě pozná blízké okolí mateřské školy a ví, kde se nachází jednotlivé stavby zmíněné na obrázcích a pohlednicích
- dítě si všímá zajímavých, památných staveb v obci, jako je zámek, kostel, fara, pomník, Mauzoleum a umí je pojmenovat
- dítě pozná znak své obce, ikony hlavního města, státní vlajku

Na podporu soustředěnosti a pozornosti dětí autorka s kolegyní připravily improvizované hlediště se židličkami. Děti jsou zvyklé se do hlediště automaticky usadit. V rámci posilování společenských návyků byly již dříve seznámeny s pravidly společenského chování.

Pro loutkový výstup byli vybráni maňásci chlapce Františka a ježečka. Do třídy náhle přiběhl František. (Autorka nebyla pouze loutkovodičem, vystupovala i za sebe jako prostředník mezi maňáskem a dětmi, komunikovala s dětmi i s Františkem.) František byl neposedný upovídaný chlapec, který zapomněl pozdravit, poprosit o hračku. Byl hlučný, ukřičený, ale také velice zvědavý. Na návštěvě v mateřské škole nebyl poprvé, děti ho již znaly z předešlých výstupů. Vystupoval v mnohých hrách, při spontánních činnostech, při čtení příběhů, nácvičku nových písniček, při tělesných aktivitách. Tentokrát bylo cílem prostřednictvím Františka shrnout celotýdenní integrovaný blok a zopakovat si vzorce chování, dohodnutá pravidla.

Paní učitelka musela Františka (na své ruce) napomenout, připomenout mu, jak se na návštěvě má chovat, že je důležité pozdravit jak paní učitelku, tak i děti. Proběhla krátká konverzace mezi druhou kolegyní a Františkem, kdy mu ona odpověděla na pozdrav, zeptala se ho, jak se jmenuje a jaký je důvod jeho návštěvy.

Obrázek 20 - Komunikace s Františkem
zdroj: archiv autorky

Obrázek 21 - Pozdrav dětem a paní učitelce
zdroj: archiv autorky

František se přišel podívat na své kamarády a rád by se něco pěkného dozvěděl o nich a o jejich obci – Jindřichovicích. Společně se s dětmi pozdravil a zeptal se, zda znají svou adresu a jména svých rodičů.

Obrázek 22 - Pozdrav s dětmi, představení se
zdroj: archiv autorky

Obrázek 23 - Nejmladší děvčátko třídy spontánně reagovalo na pozdrav
zdroj: archiv autorky

Jelikož byl František velice zvědavý, všiml si obrázků na magnetické tabuli. A hned se začal ptát. Maňásek s úspěchem zastal roli paní učitelky při rekapitulaci integrovaného bloku a nabytých znalostí. Rekapitulace probíhala na výbornou. Popisováním pohlednic Jindřichovic a blízkého okolí si děti zopakovaly známé stavby a místa v obci i symboly naší státnosti. Oproti přezkušování od paní učitelky (která ví – tak proč se ptá?) byla motivace dětí v roli těch, co vědí a poučují Františka, který neví, opravdu veliká.

Náhle František zpozorněl, protože zaslechl sténání, pláč. Děti se ztišily, také zpozorněly. Paní učitelka s Františkem šli zjistit, odkud se pláč ozývá. Za dveřmi byl připravený další maňásek – ježeček. Do třídy vstoupili společně. Vyplašený, uplakaný ježek okamžitě vzbudil v dětech lítost. Z debaty mezi autorkou, Františkem a ježečkem se děti dozvěděly, že se ježeček ztratil a rád by našel cestu zpět do lesa. A tady zase nastal prostor pro uplatnění nových znalostí a dovedností. Užitečnou pomůckou byla mapa

blízkého okolí. Děti se v ní velice dobře orientovaly. Poznávaly jednotlivé symboly – vodní, zalesněné a zastavěné plochy.

Obrázek 24 - Příchod smutného ježečka
zdroj: archiv autorky

Obrázek 25 - Orientace v obrázcích, rozhovor nad obrázky
zdroj: archiv autorky

Obrázek 26 - Práce s mapou, orientace
zdroj: archiv autorky

Poté nastalo loučení, které bylo velice intenzivní ze strany těch nejmladších dětí. S Františkem i ježečkem si každý podal ruku. František dětem slíbil, že ježečka bezpečně odvede do nedalekého lesa, kde si najde své zvířecí kamarády. Slíbil, že při příští návštěvě se bude chovat tak, jako jeho šikovní kamarádi ze třídy.

Reflexe: Při tomto výstupu se autorka opět zdokonalovala v technice vodění maňáska, který se musí stále hýbat, stále něco dělat. Záměrem bylo v dětech posílit žádoucí návyky a zopakovat pravidla třídy, připomenout si vzorce slušného chování. Zjistit, zda již některé děti umí pojmenovat jednotlivé části dne a co se v MŠ děje během celého dne. Jaké činnosti děti během dne v mateřské škole vykonávají, jak a na co si hrají. A hlavně hravou formou zrekapitulovat třídní integrovaný blok. Skryté „přezkoušení“ proběhlo hladce a radostně. Děti se nepřekřikovaly a dialog mezi Františkem a každým dítětem probíhal velice pěkně. Děti čekaly na vyzvání, okamžitě reagovaly, nikdo se neostýchal. I ty nejmladší děti již byli komunikativní, veselé, neostýchavé. Zde je na místě zmínit se o pozitivní reakci a chování dětí. Vodičem je zde autorka práce, učitelka, kamarádka dětí. Děti jsou s ní v kontaktu každý den. Je to člen určité sociální skupiny, kde je pozitivní klima, oboustranná náklonnost, respekt. Všichni se ve skupině již dobře znají. Kdyby ale vedl loutku profesionální loutkoherec, kterého děti uvidí poprvé, reakce by asi byla jiná. Pozornost a soustředěnost dětí by jistě byla, ale samotný dialog s Františkem by zvládly asi jen starší děti. Děti s nadšením komentovaly jednotlivé obrázky na tabuli. Hlásily se a těšily, komu dá František slovo.

Samotná rekapitulace byla prostředkem pro ověření dosažených cílů edukace vedené autorčinou kolegyní, která celý týden při dopoledních činnostech blok vedla. Kolegyně měla tedy jedinečnou možnost zažít reakce dětí, jejich aktivitu, nadšení a důkazy o učení.

Výstup s ježečkem byl směřován také k emocionálnímu rozvoji dětí, jejich empatie. Zda se do ježečka dokáží vcítit, prožívat s ním jeho smutek. Jestli dokáží vymyslet, kam ježek patří, kde je jeho domovina a kudy se do lesa ze školky dostane. Při příchodu ježečka byly emoce některých dětí opravdu velice zřetelné. Výstup s loutkou vycházející z prostředí dětí naplnil očekávané výstupy, činnosti se nenásilně prolínaly oblastmi RVP PV.

4.3.4 Maňásek jako pomocník inkluze v naší třídě

V této kapitole bude představen maňásek jako užitečný pomocník při inkluzi dětí, které navštěvují MŠ v rámci individuálního vzdělávání dle § 34b školského zákona. Jedná se o dívčenko a chlapce, oba ve věku čtyř let. Půjde o popis reakcí těchto dvou dětí na již představené činnosti v integrovaných blocích a dopadů využití maňáska pedagogem na jejich zapojení do edukačního procesu.

Dívka do MŠ nastoupila v září roku 2020. Má poruchu pozornosti s hyperaktivitou, opožděný vývoj v hrubé i jemné motorice. Pracuje se s ní na základě doporučení PPP. Ve třídě jí je k dispozici asistent pedagoga.

Ve výuce všech výše zmíněných edukačních bloků byla přítomna. Do aktivit se zapojovala spontánně, nenásilně. Při seznamování s maňásky a následnou manipulací potřebovala více pomoci při nasazování maňáska na ruku. Vztyčení tří prstů jí dělalo problémy. Výběr maňáska byl na ní, zprvu si vybrala Kašpárka. Po prvním oslovení k navození dialogu ale svou volbu změnila. Nedokázala se v tu chvíli vyjádřit, odpovědět na pozdrav, na otázku. Byli jí nabídnuti maňásci z řad zvířátek, vybrala si opičku. Hlasový projev kvikáním a pískáním za postavu opičky byl pro ni snazší, schůdnější. Při následné hře s maňásky v rámci celé skupiny dětí si vybírala postavy opět spíše z řad zvířecích hrdinů. S navlékáním maňáska již nebyl takový problém, sama vždy vyhledala pomoc. Jestliže se jí do ruky dostal maňásek lidský, na ruku ho nenavlékla. Chovala ho, povídala si s ním.

Udržet pozornost při dramatizaci pohádky dokázala jen krátkou dobu. Na hru na jevišti reagovala spontánně, přišla bez vyzvání i do prostoru jeviště. Byla tak mezi prvními, kdo mohl přidat potravinu do dortu a společně s kočičkou jej zamíchat. Učitelka reagovala na její chování improvizovaně. Dívka ráda zpívá a společná písnička s maňásky ji opět vtáhla zpět.

Při výstupu s Františkem a ježečkem byla spíše divákem, pozorovatelem než spoluhráčem. Minimálně se zapojovala do rozhovoru, na kladené otázky odpovídala jen zřídka. Naopak její reakce na smutného ježečka byla velice emočně silná, začala dokonce plakat.

Obrázek 27 - Dialog opičky vedené dívkou s králem vedeným učitelkou
zdroj: archiv autorky

Chlapec navštěvuje MŠ od ledna roku 2021. Převažuje u něj stupeň PO 4. Má sdruženou poruchu, opožděný vývoj řeči, opožděný vývoj hrubé i jemné motoriky. Dětský autismus byl diagnostikován v květnu 2021. Nemluví, neverbální komunikace je minimální. Je zaplenovaný, sebeobsluhu a hygienu nezvládá vůbec. Do společných aktivit se zapojuje zřídka, hraje si spíše individuálně sám nebo s matkou. Inklinuje k plastovým či dřevěným kostkám, k autíčkům. Zpětná vazba na jakékoliv podněty je z jeho strany minimální. Velkou oporou je mu matka, která s ním do MŠ dochází. Jeho zdravotní stav mu nedovoluje docházet do MŠ pravidelně, byl proto přítomen pouze u hry vycházející z prostředí dětí. Svým příchodem vkročil do již rozehraného příběhu. Autorka proto improvizovaně zareagovala a nechala Františka a ježečka chlapce přivítat. Jeho reakce byla pozitivní, chlapec na maňásky reagoval. „Oční kontakt“ s loutkami neproběhl, ale sáhl si na ně, pohladil je, začal se usmívat. Tato reakce byla po dlouhé době posunem v jeho dosavadním chování. Ve většině případů dosud nabízené hračky odhazoval, vztekal se, sténal. Autorka se po chvíli vrátila k ostatním dětem, které respektovaly odloučení a vyčkávaly v kroužku u tabule. Zanedlouho věnoval chlapec svoji pozornost autorčině výstupu z povzdálí za ostatními dětmi. Ke skupině dětí se nepřipojil. I to však byl veliký posun. Při loučení s maňáskovými návštěvníky proběhlo úžasné a výjimečné „plácnutí“ s ježečkem.

Obrázek 28 - Nesmělý kontakt chlapce s maňáskem
zdroj: archiv autorky

4.3.5 Shrnutí dopadů akčního výzkumu

Akční výzkum představil maňásků v edukačním procesu jakožto pomocníka při naplňování konkretizovaných výstupů ve všech vzdělávacích oblastech RVP PV. **Potvrdilo se, že práce s maňáskem se může hladce a nenásilně prolínat všemi vzdělávacími oblastmi předškolního vzdělávání.** Maňásek s lehkostí putuje edukací a pomáhá dětem dosahovat dílčích výstupů z oblasti biologické, psychologické,

interpersonální, sociálně-kulturní i environmentální. Záleží na rozhodnutí každého učitele, kdy si pro svoji práci vybere maňáska a navlékne ho na ruku. Podle ohlasu, jaký u dětí vzbuzuje, podle vysoké míry motivace, jakou dokáže nastolit, se jeví, že by maňásek mohl provázet každodenní náplň celého dne v MŠ. Pro jeho živost, oblíbenost, atraktivnost a kouzlo je však na místě si ho trochu šetřit, aby nezevšedněl a jeho kouzlo nevyprchalo. Maňásek v akčním výzkumu sloužil i jako prostředek zlepšení a zkvalitnění pedagogické a loutkovodičské práce autorky. Reflexe jednotlivých výstupů potvrdily, že je vždy co zdokonalovat. Jak manipulaci s loutkou, tak i samotný výstup. Že je dobré dětem (a těm s náročnějšími individuálními potřebami obzvláště) nabízet široké spektrum maňásků, nechat jim možnost volby. Nechat na dětech, zda si loutku na ruku obléknou a budou ji animovat nebo ji použijí jako hračku, pohladí, pomazlí se s ní. A také ji třeba odmítnou.

Závěr

Předložená bakalářská práce uvádí do souvislostí loutkoherectví s konkrétním typem loutky – maňáskem a edukaci předškolních dětí v mateřské škole. Práce s maňáskem je zde popisována z pohledu práce s ním v rámci průběhu celého dne v MŠ a napříč vzdělávacími oblastmi. Maňásek je pedagogem využit k výchovně-vzdělávacím aktivitám, jimž dodá hravost, magičnost, příběh a mnoho dalšího, co maňásek přináší a čím dítě upoutává. Specifické prožívání a myšlení dětí předškolního věku přijímá maňáska téměř jako živého. Na děti působí zmiňovaná magičnost loutky, jež je jedním z činitelů dokonalého přijetí loutky. Maňásek je jako stvořený pro děti předškolního věku, neboť tyto v komunikaci s ním plně využívají svoji fantazii.

Maňásek se stal postupem času pro autorku této práce nepostradatelným pedagogickým pomocníkem a prostředkem. Děti na maňáska velice dobře reagují, v jeho přítomnosti zažívají radost, nechávají se jím ochotně vtáhnout do hry, do komunikace a nejrůznějších činností. Práce ilustruje, jak děti maňáska přirozeně přijímají, vnímají ho jako kamaráda, návštěvníka třídy, či pomocníka.

Možnosti využití práce s maňáskem v MŠ jsou nepřeborné, maňásek je univerzální motivační prostředek. Náměty zde popsány jsou spíše pro inspiraci a mohou se obměňovat dle dané situace, daného pedagogického cíle, tématu konkrétního integrovaného bloku. Je možné pracovat s příběhem, pohádkou, improvizovat, zapojit maňáska do řízené činnosti, volné hry i do odpočinku. Je možné využít zvířecího hrdinu (který v případě potřeby konkrétního dítěte nekomunikuje verbálně) či loutku postavy ze světa lidí (která naopak verbální komunikaci dítěte nenápadně procvičí), anebo i smyšlenou, naprosto fantaskní bytost. Maňásek i po letech potvrzuje svoji vhodnost v rámci adaptace, seznamování se s pravidly, rituály dne, a to jak u mladších, tak i starších dětí. Je motivujícím nástrojem rozvoje, zdokonalování, opakování a vštěpování nejrůznějších výchovně-vzdělávacích obsahů a přesahů v edukaci dětí v MŠ. Tato práce popisuje, jak může být maňásek se svými mnohočetnými funkcemi (motivační, relaxační, sdělovací, zábavná) plnohodnotně využit ve všech vzdělávacích oblastech RVP PV.

Reakce dětí účastných autorčina akčního výzkumu je potvrzení toho, že ruku v ruce na ruce s maňáskem jde autorka tou správnou pedagogickou cestou. Široké spektrum maňásků, jejich barevnost, usměvavost, hebkost zjevně obohacuje prožitek z činností dětí

v MŠ. Přáním autorky je, aby i v ostatních mateřských školách byl prožitek dětí v kontaktu s maňáskem takový, jako je u jejích svěřenců, a aby se kolegové a kolegyně mateřských škol více zajímali o loutky a častěji s nimi pracovali.

Resumé

Bakalářská práce s cílem představit maňáska jako pomocníka edukačního procesu v MŠ ověřuje autorčin předpoklad, že maňásek může být s úspěchem využit při práci napříč všemi vzdělávacími oblastmi RVP PV. Je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. Teoretická část obsahuje tři kapitoly. První charakterizuje samotného maňáska a jeho typy. Je zde vysvětlen pojem edukační proces, a jak lze maňáska do edukačního procesu vhodně zapojit. Jsou zde zmíněni představitelé z řad učitelů v historii, kteří s maňáskem pracovali. Osobnost učitele mateřské školy je popsána v další kapitole. V neposlední řadě autorka popisuje, jak maňásek působí na život dítěte. Kapitola druhá se věnuje hře dětí předškolního věku. Ve třetí kapitole je uvedeno, jak se maňásek zapojuje do procesu v souladu se všemi oblastmi RVP PV. Praktická část se metodou akčního výzkumu věnuje konkrétním činnostem s maňáskem v mateřské škole. Autorka tak zprostředkovává poznatky jiným učitelkám mateřské školy. Akční výzkum je potom jakousi inspirací pro další práci v edukačním procesu mateřských škol. Jsou zde popsány cíle a výstupy jednotlivých zrealizovaných integrovaných bloků. Jakým způsobem jsou naplňovány. Každý výstup je zreflektován. Zmíněna je také reakce dětí na danou činnost, úskalí, která vychází z výstupu s maňáskem. Jednotlivé činnosti jsou prokládány fotografiemi z archivu autorky pro názornost.

Resume

The bachelor thesis, with the aim of introducing the puppet as an assistant to the educational process in kindergarten, verifies the authors assumption that the puppet can be successfully used in work Gross all edukational area sof the FEP PV. Is dividend into two parts – theoretical and practical. The theoretical part contains three chapters. The first one characterizes the puppet itself and its types. The concept of the educational process is explained here, and how the puppet can be used appropriately in the educational process. Representatives from the ranks of teachers in history who worked with puppets are mentioned here. The personality of a kindergarten teacher is described in the next chapter. Last but not least, the author describes how the puppet affects the life of a child. The second chapter deals with play of preschool children. The third chapter shows how the puppet is involved in the process in accordance with all areas of the FEP PV. The practical part is devoted to specific activities with puppetry in kindergarten and method of action research is being used here. The author shares experience with other kindergarten teachers.

Action research is then kind of inspiration for further work in the educational process of kindergartens. The goals and outputs of individual integrated blocks are described here, also how they are fulfilled. Each output is reflected. The reaction of children to the activity is also mentioned, a pitfall that comes from climbing with a puppet. The individual activities are interspersed with photographs from the author's archive for clarity.

Seznam literatury

- HONZÍKOVÁ, Jarmila.; DEPEŠOVÁ, Jana. *Kdo tvoří, ten nezlobí III aneb práce s loutkou v mateřské škole*. Plzeň: ZČU, 2017. ISBN 978-80-261-0729-3.
- KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4435-3.
- MILLAROVÁ, Susanna. *Psychologie hry*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1978.
- OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika*. Vydání 1. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5107-8 24.
- OUDES, Jiří a PEROUTKOVÁ, Marie. *Zásobník her, cvičení a improvizací tvořivé dramatiky*. Plzeň: Pedagogické centrum, 1997. ISBN 80-7020-020-0.
- PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. 2. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-631-4.
- RÖDL, Otto. *Loutkové divadlo*. Vyd. 3. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976.
- SMOLÍKOVÁ, Kateřina a kol. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2018. ISBN 80-87000-00-5.
- SMUTNÁ, Marta. *Loutkové divadlo v mateřské škole*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1962.
- SUCHÁNKOVÁ, Eliška. *Hra a její využití v předškolním vzdělávání*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0698-9 23 cm.
- TOMÁNEK, Alois. *Podoby loutky*. Šesté vydání. Praha: AMU, 2016. ISBN 978-80-7331-388-3.
- VOLKMEROVÁ, Hana a kol. *Loutka jako nástroj výchovy a vzdělávání*. Ostrava: Theatr ludem, 2014. ISBN 978-80-260-5861-8
- Internetové zdroje:
- Elektronický slovník staré češtiny*. Praha, oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2006–, přístupné online: <http://vokabular.ujc.cas.cz> (verze dat 1.1.17, citován stav ze dne 18. 6. 2021).
- Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT ČR, 2017 [cit. 2021-5-4]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-predskolni-vzdelavani-od-1-1>

Seznam obrázků

Obrázek 1 - Loutky stínové.....	8
Obrázek 2 - Loutky dlaňové.....	9
Obrázek 3 - Loutky dlaňové.....	9
Obrázek 4 - Loutky pěštové.....	9
Obrázek 5 - Maňásek dvouruční.....	10
Obrázek 6 - Maňásek mimický	10
Obrázek 7 - Maňásek s jazykem	11
Obrázek 8 - Vícegenerační maňásek - opička z dětství	14
Obrázek 9 - Skupina dětí MŠ	23
Obrázek 10 - Názorné předvedení práce prstů při vedení maňáska.....	25
Obrázek 11 - Rozhovor s maňásky	26
Obrázek 12 - Rozhovor s maňásky	26
Obrázek 13 - Pomoc při manipulaci s maňáskem	26
Obrázek 14 - Zapojení dětí do dramatizace příběhu.....	29
Obrázek 15 - Zapojení dětí – pomáhání s přípravou dortu	29
Obrázek 16 - Zapojení dětí – pomoc s mícháním dortu	29
Obrázek 17 - Mlsný zlý pes.....	30
Obrázek 18 - Rozhovor dětí s pejskem a kočičkou, jak psa napravit.....	30
Obrázek 19 - Napravený pes, loučení s dětmi.....	30
Obrázek 20 - Komunikace s Františkem	34
Obrázek 21 - Pozdrav dětem a paní učitelce.....	34
Obrázek 22 - Pozdrav s dětmi, představení se	35
Obrázek 23 - Nejmladší děvčátko třídy spontánně reagovalo na pozdrav	35
Obrázek 24 - Příchod smutného ježečka.....	36
Obrázek 25 - Orientace v obrázcích, rozhovor nad obrázky	36
Obrázek 26 - Práce s mapou, orientace	36

Obrázek 27 - Dialog opičky vedené dívkou s králem vedeným učitelkou	38
Obrázek 28 - Nesmělý kontakt chlapce s maňáskem	39